

1.01 izvorni znanstveni članek

UDK 949.712:728.8(497 Brdo)"17"
prejeto: 27. 1. 2004

Miha Preinfalk

mag. zgodovinskih znanosti, mladi raziskovalec, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU,
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
mpreinfalk@zrc.sazu.si

"To in nič drugega je volja gospode" Nekaj utrinkov iz vsakdanjega življenja na Brdu v drugi polovici 18. stoletja

IZVLEČEK

Gospodstvo Brdo je sredi 18. stoletja prešlo v roke baronom Zoisom. Baroni so večinoma živeli v Ljubljani, gospodstvo pa so v njihovi odsotnosti upravljali oskrbniki. Iz korespondence med oskrbnikom Martinom Urbančičem in Žigo Zoisom ter iz Urbančičevih navodil za ostale uslužbence gospodstva je avtor izbral nekaj drobcev, ki prikazujejo vsakdanje življenje na Brdu in v okolici ob koncu 18. stoletja.

KLJUČNE BESEDE

Brdo pri Kranju, Zois, Martin Urbančič, vsakdanje življenje

SUMMARY

*"THAT AND NOTHING ELSE IS THE WILL OF THE LORDS"
SOME NOTES ON EVERYDAY LIFE AT BRDO IN THE SECOND HALF OF THE 18TH CENTURY*

The Brdo seignury came in the middle of the 18th century into the hands of the Zois barons. The barons lived mainly in Ljubljana; during their absence, trustees were managing the seignury. From the correspondence between the trustee Martin Urbančič and Žiga Zois, and from Urbančič's instructions for the employees of the seignury, the author chose some fragments that present everyday life at Brdo and in its vicinity at the end of the 18th century.

KEY WORDS

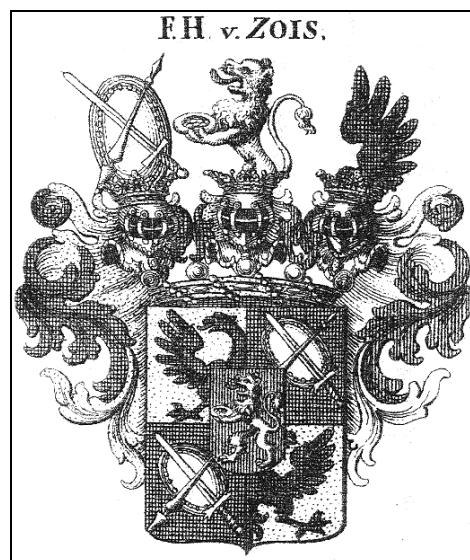
Brdo at Kranj, Zois, Martin Urbančič, everyday life

Gospostvo Brdo, katerega sedež je predstavljala istoimenska graščina severno od Kranja, je v preteklosti pogosto menjalo lastnike. Za baroni Egkh-Hungerspachi, grofi Schrattenbachi in Gallenbergi je novi lastnik sredi 18. stoletja postal ambiciozni in predvsem bogati Michelangelo Zois, od leta 1739 plemeniti in od leta 1760 baron Zois pl. Edelstein. Štiri leta pred smrtjo (1773) je Michelangelo gospostvo spremenil v fidejkomis in ga leta 1776 izročil svojemu sinu Žigi. Brdo je nato ostalo v rokah Zoiso v še nadaljnjih sto petdeset let, do konca prve svetovne vojne, ko so bili fidejkomisi odpravljeni in so Zoisi zapustili slovenski prostor.¹

Velika družina Michelangela Zoisa je večinoma prebivala v Ljubljani, v palači na Bregu. Grad Brdo je bil bolj poletna rezidenca, kraj, kamor je družina poleti hodila na oddih in sredi narave preživljala vroče poletne mesece. Tudi ko je v zadnji četrtini 18. stoletja novi gospodar postal Michelangelov sin Žiga, je Brdo obdržalo funkcijo počitniške graščine, kamor se je gospoda prišla naužiti svežega zraka. Žiga, ki sicer sam ni imel otrok, je, dokler mu je to dopuščalo zdravje, pogosto hodil na Brdo na posvete s svojim oskrbnikom Martinom Urbančičem. Običajno je nato z Brda pot nadaljeval še do svojih gorenjskih rudnikov in fužin. V gradu je velikokrat prebival Žigov mlajši brat Karel, ki mu je Brdo predstavljalo dobro izhodišče za njegove botanične izlete v bližnje gore. Tudi njun ostareli bratranec Bernardin in ostalo sorodstvo so bili pogosti obiskovalci Brda. 23. maja 1783 je Urbančič poročal Zoisu: "*Milostljiva gospa mama² in milostljiva gospa Bonazza³ se tu zelo dobro počutita; takoj po prihodu sta v novi vrtni uti spili kavo. Milostljiva gospa Bonazza se je po večerji nekaj časa pogovarjala z mano in na splošno priznava, da ji potovanje in brdski zrak zelo dobro deneta.*"⁴

Na Brdu so Zoisi pogosto gostili svoje prijatelje, zlasti v jesenskem času, ko je prišel čas lova. Oktobra 1785 so tako brdsko gostoljubje uživali "*baron Gasparini s hčerko, mlada Andriolija, Janez Desselbrunner z ženo, madam Mizerl ter praporščak Rexler*", medtem ko gospoda Bernardina "*zaradi rahlo slabega počutja ni bilo na Brdo*"⁵ Kranjska gospoda je tudi sicer na svojih izletih po Gorenjski rada zahajala na Brdo, kjer je ostala tudi po nekaj dni. Za velikonočne praznike leta 1783 sta se na Brdu ustavila grof in grofica Blagaj, ki sta bila sicer gosta (Andreja Sigmunda) pl. Gandinija

na bližnjem Turnu pri Preddvoru. Grofica je zaradi utrujenosti prespala na Brdu.⁶ Dva meseca kasneje sta si Brdo ogledala grof Strassoldo in njegova *lepa gospa grofica*.⁷ Junija 1791 pa je na obisk prišel dr. Morack s svojo mlado ženo, rojeno pl. Tantini. Dr. Morack je od Karla in Bernardina dobil dovoljenje, da lahko na Brdu ostane nekaj dni.⁸

Grb baronov Zoiso v

Baroni Zoisi, njihovi ugledni in plemeniti gostje, lov in gostije so bili le ena stran brdskega vsakdanjika. Drugo stran so predstavljali služabniki in uslužbenci, ki so skrbeli, da je vse teklo kot namazano in da se je milostljiva gospoda lahko nemoteno zabavala. Ena izmed bolj odgovornih služb je bilo mesto grajske gospodinje, katere naloge so se dotikale predvsem prehrane. Gospodinja je morala paziti, da je bila hrana dobro skuhan in diskretno postrežena, da je bilo meso še sveže in ne smrdče (*stinkend*), da so bile jedi enakomerno razporejene med vse goste in podobno. Jedilnik se je spreminjal glede na letni čas, glede na število gostov in seveda glede na njihov socialni status. Kadar so bili na gradu samo lastniki in morda še nekaj njihovih prijateljev, so pri kosilu postregli do osem jedi, pri večerji pa do štiri. Če je za mizo sedelo od šest do osem ljudi, so postregli z juho, ki je morala običajno stati sredi mize, nato je sledil na laški način skuhan riž (ki je moral obvezno ostati v zrnju) skupaj z naribanim par-

¹ Smole, *Graščine*, str. 100.

² Žigova mati Johana, rojena Kappus pl. Pichelstein (1725-1798).

³ Žigova sestra Johana, poročena pl. Bonazza (1759-?).

⁴ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 23. maj 1783).

⁵ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 22. oktober 1785).

⁶ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 22. april 1783).

⁷ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 24. junij 1783).

⁸ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 10. junij 1791).

mezanom, pečen zajec, ki se mu je občasno pridružil še kos telečje pečenke, in laške safalade, poleg pa so gostje dobili še dva hlebca kruha, ki ni smel biti starejši od dveh dni, nadalje tri steklenice vina (običajno vipavca) in štiri steklenice vode, za poobede pa še masleno pecivo ali pa potico z grozdnimi jagodami oziroma španskimi rozinami (*Zibeben*) ter sadje. Ob postnih dneh so pečenko zamenjale postrvi ali krapi, namesto safalad so postregli s sirom, le potica in skleda sadja sta na jedilniku ostali vse dni.

Ko je v deželo prišla jesen in z njo sezona lova, se je na Brdo zgrnilo večje število gospode, ki je s seboj pripeljala tudi svoje "lakaje in sluge". Tudi za njih je bilo potrebno poskrbeti, vendar seveda ne tako izdatno kot za njihove gospodarje. Na služabniški mizi se je v času opoldanskega obeda poleg juhe in govedine pogosto znašla nasoljena ali pa prekajena teletina, včasih tudi bravina. Zvečer so na vrsto prišle lažje jedi kot na primer kaša ali kislja repa. Ob nedeljah, torkih in četrtek so namesto nasoljenega mesa lahko dobili telečjo pečenko in izdatno močnato jed, zvečer pa solato ter kos kruha za dva solda. Vino (dolenjsko vino oziroma *mahrwein*) so dobili le v opoldanskem času in še to vsak le en požirek (*trunk*). Zvečer pa nič. Oskrbnik Urbančič je ob tem v svojih navodilih za uslužbenca gospostva kot v opravičilo pripisal: "*To in nič drugega je volja gospode.*"⁹ Če so ob postnih dneh gospodi v zgornjih prostorih postregli z ribami in sirom, se je na mizi služabnikov oziroma uslužbencev takrat znašlo kislo zelje in soljena redkev, včasih tudi polenovka, v času lova pa tudi dobro zabeljen ričet (*titschet*) in polna skleda zavitka (*strudeln*).

Za nemoten potek kuhanja in postrežbe je bila zadolžena grajska gospodinja. Med lovsko sezono je morala med deseto in enajsto uro dopoldne z gradu poslati s hrano obložene služabnike, tako da so ti nekako do pol enih prispeli na kraj, kjer se je zbrala lovska družina, in jim postregli z jedačo in pijačo.

Poleg gospodinje in kuharice, ki se je morala podrežati gospodinjinim naročilom, je med grajsko služničad sodilo še več ljudi. Nadzornik sob (*zimmer aufseher*) je skrbel, da so bile sobe vedno čiste in pospravljene, da je bila gospoda vedno primerno in pravočasno postrežena ter da so bile v jesenskem času pripravljene tudi sobe za goste. Čisto posodo in perilo je bilo potrebno pod njegovim nadzorstvom pospraviti nazaj v omare. Te so bile oštevilčene, inventar v njih pa preštet do zadnjega kosa. V omari št. 3 so npr. hranili perilo

in prte, v omari št. 4 srebrnino, v omari št. 13 pa kozarce.¹⁰ Nadzornik sob je spadal med posle, zato so zanj pri hranjenju veljala enaka pravila kot za vse ostale. Na obrok mu je pripadlo še pol funta kruha ter pol mere vina, vendar samo v času kosila. Graščino je smel zapustiti le z dovoljenjem oskrbnika in še to le za največ pol dneva. Pred odhodom je moral oskrbniku natančno povedati, kam odhaja in po kakšnih opravkih.

Veliko bolj svoboden glede gibanja je bil revirni lovec, ki je skrbel za lovski revir. Revirnemu lovcu je bilo podrejenih več logarskih hlapcev (*forstknecht*), ki so morali lovcu redno poročati o številu zajcev in jerebic v določenih delih revirja, hkrati pa tudi paziti na morebitne nedovoljene zanke, pasti in mreže za divjad. O kakršnikoli škodi v gozdu so morali nemudoma poročati svojemu nadrejenemu. Revirnemu lovcu je vsake tri leta pripadla nova zelena lovska obleka in klobuk, ki ga je moral vpričo gospode vedno nositi, sicer pa to ni bilo potrebno. Vina načeloma ni smel piti, razen v primerih, ko je nameraval v gozdu ostati od jutra do večera. Takrat mu je izjemoma pripadel tudi topel zajtrk.

Poleg logarskih hlapcev sta bila revirnemu lovcu podrejena tudi prvi brakir, ki je skrbel za lovske pse, ter drugi brakir, katerega skrb so bili fazani in jerebice. Oba brakirja sta morala v času lova vestno brakirati z gospodo, da je imela ta večje veselje z lovom. V nasprotju s prvim brakirjem je moral drugi brakir večinoma ostajati doma na graščini.

Za zelenjavni vrt in sadovnjak je bil zadolžen vrtnar. Pri svojih opravilih je imel na razpolago dva do tri podložnike, ki so na ta način opravili del tlake. Pri zelenjavi je moral posebno pozornost namenjati artičokam, špargljem, cvetači in jajčevcem, saj je to zelenjavo gospoda še posebej oboževala. Oskrbnik Urbančič je moral najlepše primerke obvezno pošiljati svojemu gospodarju, baronu Žigi v Ljubljano. Enako skrbno se je moral posvečati sadnemu drevju, saj je moralo biti sadje vsakodnevno na mizi, ter vinski trti oziroma brajdi (*spalier*). Pozimi, ko zanj ni bilo dela, je moral biti vrtnar v graščini na razpolago za druga dela.

Med uslužbenca graščine so se prištevali tudi številni nižji hlapci in dekle, ki so skrbeli za vsakdanje opravke v sami graščini (pomivanje, pranje, pospravljanje) in v ostalih graščinskih poslopih (npr. v hlevu). Leta 1779 so npr. v graščinskih hlevih redili štirideset krav, dva bika, enajst telet, štiri svinje in enega merjasca. Nad uslužbenci in celotnim gosposkim gospodarstvom je bdel oskrbnik (*verwalter*). Za časa Michelangela Zoisa je to funkcijo opravljal Valentin Breznik, pod Žigom

⁹ AS 1052, fasc. 30, Instruktion von den genauen unterhalt, aller dienstleuthe bey der herrschaft Egg und von der Schuldigkeit jedweders in seinem Dienste (Brdo, 21. maj 1779).

¹⁰ AS 1052, fasc. 30, Inventarium (Brdo, 21. maj 1779).

Uslužbenec v graščini je oskrbnik držal zelo na kratko. Ob prevzemu poslov je napisal pravila, ki so se jih morali vsi brez izjeme strogo držati. Kosilo so npr. postregli ob točno določenem času in zamudnikov niso čakali, kaj šele, da bi jim prihranili njihov obrok. Grajska vrata so poleti (med sv. Jurijem in sv. Martinom) zaprli ob 9. uri, pozimi (med sv. Martinom in sv. Jurijem) pa ob 8. uri zvečer. Kdor je to uro zamudil enkrat, je bil le opomnjen; če se je to zgodilo dvakrat, je bil kaznovan; če pa tudi to ni zaleгло in je pred zaprta grajska vrata prišel še tretjič, je bil brez milosti odpuščen.¹³

Kadar se je v graščini zadrževala gospoda, je moral oskrbnik voditi posebno knjigo izdatkov in porabe (hrana, pijača). S pomočjo gospodinje je nato vsakih osem dni naredil poseben obračun in ga predložil gospodarju. Za to sta oskrbnik in gospodinja na leto prejela funt kave in sladkorja. Sicer pa je znašala letna oskrbnikova plača na Brdu v drugi polovici 18. stoletja 100 goldinarjev, medtem ko je gospodinja prejela na leto 30 goldinarjev.¹⁴

Oskrbnik Urbančič, ki je vodil brdsko gospodarstvo v zadnjih dveh desetletjih 18. stoletja, je bil pogosto tudi zaupnik svojega gospodarja barona Žige Zoisa. Vsakih nekaj dni mu je napisal pismo, v katerem mu ni le poročal o najnovešem dogajanju na brdskem gospostvu, temveč je znal pokomentirati tudi dogodke iz širše okolice. Tako je npr. avgusta 1790 poročal o vrvežu, ki je spremljal priprave ob obisku cesarja Leopolda II. v Ljubljani in skorajšnjem potovanju neapeljskega kralja skozi Kranjsko. Marca dve leti kasneje pa je obžaloval smrt cesarja Leopolda ter zraven dodal, da lahko "od novega kralja Franca brez dvoma pričakujemo novo ureditev davkov."¹⁵ Slabe izkušnje s podložniki med letoma 1781 in 1783 so Urbančiču narekovale, da je Zoisu vsake toliko časa napisal tudi, kakšno vzdušje vlada med podložnimi kmeti. Junija 1790 npr. pravi: "Na Brdu je vse mirno; podložniki opravljajo tlako na preštete dni."¹⁶ Letina je bila v veliki meri odvisna od vremena, zato lahko v Urbančičevih pismih pogosto nletimo na komentarje o vremenskem dogajanju in napovedih pridelka. Maja 1792 piše: "Tukaj imamo zelo tople dni; travniki in polja obetajo bogato žetev."¹⁷ Septembra prejšnjega leta je Brdo zajelo hudo neurje, ki pa "ajdi ni povzročilo veliko

škode". Ob isti priložnosti Urbančič obžaluje, da je Zois ravno na tisti dan odpotoval še v Bohinj, saj ga je neurje gotovo ujelo na poti.¹⁸ Znanе so bile namreč Zoisove vedno hujše težave s protinom, ki so ga nazadnje priklenile na invalidski voziček. Že leta 1786, ko je bilo Zoisovo zdravje še kar zadovoljivo, Urbančič v enem od pisem napiše: "Iz vsega srca obžalujem slabo počutje Vaše Milosti. Bog daj, da podagra ne bi bila prehuda in da ne bi dolgo trajala ter da bi bila Vaša Milost spet kmalu pri polnem zdravju."¹⁹

Urbančičeva pisma so pogosto spremljale pošiljke zelenjave, sadja, mesa in peciva. Za Veliko noč leta 1784 je npr. svojemu gospodarju v Ljubljano poslal medeno potico, kruh in mesnine kot običajno.²⁰ Najpogosteje pa so v Ljubljano na Breg romale zelenjava (brokoli (*broccoli*), cvetača (*caulifiori*), koleraba (*caulirabi*), špinača) ali pa ptice (gosi, divji petelini, kljunači, gozdni jerebi...) iz Kokre (*aus dem Kanker*).²¹ Leta 1788 je bila še posebej huda zima, zaradi česar so zajci načeli grajski sadovnjak in brajdo. Stanje je bilo tako kritično, da se je Urbančič odločil, da ukrepa po svoje, ne da bi se pred tem posvetoval s svojim gospodarjem. Lovcu Jurcu je naročil, naj postreli čim več zajčje nadloge (pri tem je lovec po Urbančičevih besedah skoraj zmrznil). Dva zajca je nato Urbančič naslednjega dne poslal Zoisu v Ljubljano in zraven napisal pismo, v katerem je utemeljil svoje ukrepe. Dodal je, da upa, da bo "Vaša Milost enega zajca poslala k milostljivi gospe Bonazza (Žigovi sestri), ki je velika ljubiteljica zajčjega mesa."²²

Med ostalimi dogodki iz druge polovice 18. stoletja, ki se sicer Brda niso dotaknili neposredno, so pa v okolici vsekakor pustili pečat, je tudi velik požar v Kranju 9. januarja 1786, ki je med 5. in 11. uro zvečer upepelil 21 hiš oziroma "celotno stran od trga proti farni cerkvi – tudi Crobathovo hišo". Urbančič je staro gospo Crobathovo vzel čez noč na Brdo, ta pa se je že naslednjega jutra vrnila v Kranj, ker je hotela videti pogorišče. Urbančič zato prosi Zoisa, naj Crobathovi pomaga z lesom, da bo lahko obnovila hišo. Očitno je bil Zois pripravljen pomagati, saj Urbančič v enem izmed pisem naslednjega leta že omenja, da je nova Crobathova hiša pod streho.²³

¹³ AS 1052, fasc. 30, Instruktion von den genauen unterhalt...

¹⁴ AS 1052, fasc. 30, Instrukcije za oskrbnike gradu Brdo (Brdo, 24. april 1755).

¹⁵ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 10. marec 1792).

¹⁶ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 18. junij 1790).

¹⁷ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 21. maj 1792).

¹⁸ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 20. september 1791).

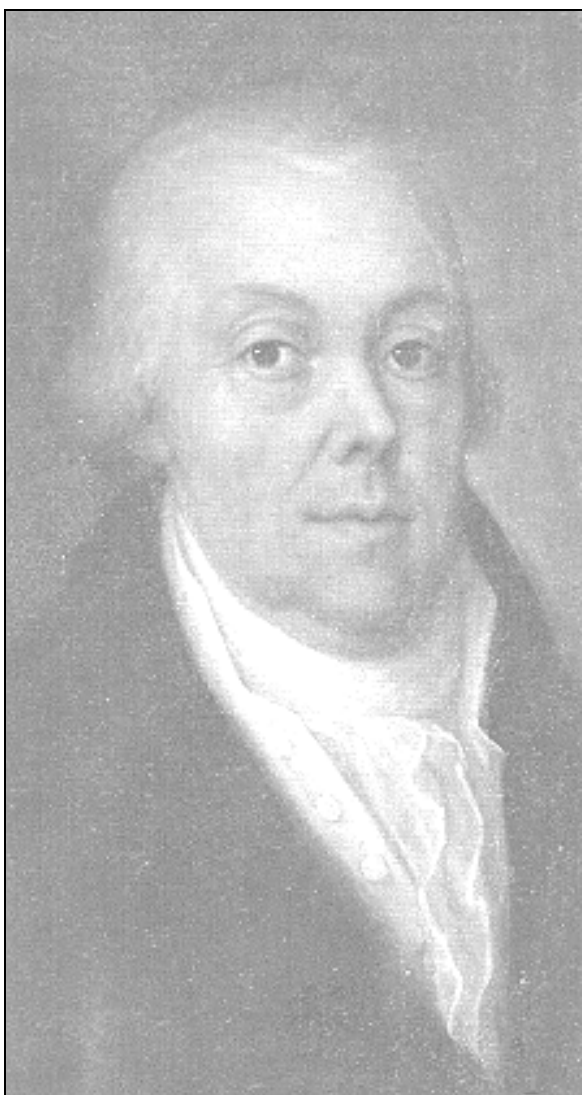
¹⁹ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 10. marec 1786).

²⁰ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 9. april 1784).

²¹ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (s.l., 1790; Brdo, 21. maj 1792).

²² AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 21. december 1788).

²³ AS 1052, fasc. 8, Pismo Martina Urbančiča Žigi baronu Zoisu (Brdo, 10. januar 1786).

Portret Žige Zoisa, J. A. Herrlein, 1809

Takšna in podobna Urbančičeva pisma predstavljajo mozaik dogodkov in podrobnosti, ki sestavljajo del podobe vsakdanjega življenja na Brdu in okolici v drugi polovici 18. stoletja. Skoraj gotovo je, da je na podoben način živela in delovala večina takratnih gospodstev in graščin, ne le na Kranjskem, temveč v celotni habsburški monarhiji. Res pa je, da je bilo brdsko gospodstvo v tistem času v lasti Žige Zoisa, ki je veljal za najboga-tejšega Kranjca. Njegovo izjemno gmotno stanje je nedvomno vplivalo tudi na kakovost in način življenja njegovih podrejenih na gospodstvu. Kaj kmalu pa se je nad Kranjsko zgrnila nesreča v obliki francoske okupacije, visokih kontribucij in državnega bankrota, zaradi česar je obubožalo in propadlo veliko starih plemiških rodbin. Tudi brdsko gospodstvo in graščina Brdo sta zlasti po smrti Žige Zoisa (1819) začela počasi, a nezadržno propadati.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS – Arhiv Republike Slovenije
AS 1052 – Zois pl. Edelstein, rodbina, fasc. 8, 30.

LITERATURA

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1982.
Žontar, Jože: Upor podložnikov gospodstva Brdo pri Kranju v letih 1781 do 1783. *Kronika*, 4, 1956, št. 1, str. 24-29.

Z U S A M M E N F A S S U N G

"Dies und nichts Anderes ist der Wille der Herrschaften"

Einige Details aus dem Alltag auf Gut Brdo in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts

In der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts wurden die Barone von Zois Eigentümer der Herrschaft Brdo/Egg. Die Barone, die die meiste Zeit in Ljubljana/Laibach verbrachten, nutzten das Schloss als Sommerresidenz. Verwandte und Freunde der Zois kamen nach Brdo wegen der schönen Umgebung, vor allem im Herbst, zu Beginn der Jagdsaison herrschte dort reges Treiben. Das Gut wurde in Abwesenheit der Gutsherren von Verwaltern geführt, die nicht nur die Bediensteten, sondern auch die Untertanen beaufsichtigten. Über das Geschehen auf dem Gut berichteten sie den Gutsherren alle paar Tage. Aus der erhaltenen Korrespondenz kann man sich ein interessantes Bild vom damaligen Alltag auf dem Gut und in seiner Umgebung machen. Interessante Details enthalten auch die Anweisungen der Gutsbesitzer (der Zois) an die Gutsverwalter sowie die Anweisungen der Gutsbesitzer an andere Bedienstete. Wenn sich die Gutsbesitzer nicht im Schloss aufhielten, herrschte ein anderes Regime als zur Zeit ihrer Anwesenheit. Je nach den Jahreszeiten und zu den verschiedenen Anlässen änderte sich auch der Speiseplan bzw. die Essgewohnheit sowohl der Gutsherren als auch des Dienstpersonals. Besonderes Augenmerk diente den Untertanen, die gerade zur Zeit der Herrschaft von Sigismund Zois wiederholt ihren Ungehorsam manifestierten. Auf eine ähnliche Weise dürfte sich damals das Leben in den meisten Herrschaften in Krain und auch in anderen Teilen der Monarchie abgespielt haben.